

عشق در ادیان و ملل
و عرفان اسلامی در ایران

گردآورنده:

م. توسلی افشار

نیکان کتاب

بهار ۸۶

سرشناسه : توسلی افشار، م. ۱۳۲۳-
 عنوان و پدیدآور : عشق در ادیان و ملل و عرفان اسلامی در ایران / گردآورنده: م توسلی افشار.
 مشخصات نشر : زنجان: نیکان کتاب، ۱۳۸۵.
 مشخصات ظاهری : ۳۲۶، ۱۰ ص.
 شابک : ۳۰۰۰۰ ریال: 978-964-8725-67-4 : 964-8725-67-5
 یادداشت : فیا
 یادداشت : کتابنامه: ص ۳۰۳-۳۲۳.
 موضوع : عشق (دین).
 موضوع : عشق (عرفان).
 رده‌بندی کنگره : ۹۴۵/۳/BL۶۳۶
 رده‌بندی دیویی : ۱۰۵/۶۷۷
 شماره کتابخانه ملی : ۸۵-۳۶۲۴۷

عشق در ادیان و ملل و عرفان اسلامی در ایران، م. توسلی افشار ● امور فنی: نیکان کتاب
 طراحی روی جلد: باران ● چاپ و صحافی: گلبرگ ● چاپ اول: بهار ۸۶ ●
 شابک: ۹۶۴-۸۷۲۵-۶۷-۴ : ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۲۵-۷۵-۱
 تیراژ: ۲۰۰۰ ● قیمت: ۳۰۰۰ تومان

زنجان: خیابان سمدی وسط، کوچه‌ی شهید باقری، ساختمان سپهر

تلفن: ۳۲۳۵۵۴۱ / دورنگار: ۰۲۴۱-۳۲۳۵۵۴۲

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار

بخش اول: کلیات و محبت در کتب آسمانی

فصل اول: محبت و عشق و نگاهی به تعاریف آنها	۳
فصل دوم: محبت در کتاب مقدس، عهد عتیق	۸
فصل سوم: محبت در انجیل‌ها و رسائل قدیسین	۱۶
فصل چهارم: محبت در آئین زرتشت	۲۵
فصل پنجم: محبت در قرآن و متون اسلامی	۲۷
فصل ششم: محبت در تصوف و عرفان	۳۵

بخش دوم: محبت از نظر شدت و ضعف، انواع و مراتب آن

فصل اول: محبت به خداوند متعال جایز است یا نه؟	۴۴
فصل دوم: علائم محبت	۴۸
فصل سوم: انواع محبت	۵۰
فصل چهارم: مراحل و مراتب محبت	۵۵
فصل پنجم: جایگاه محبت	۶۰

بخش سوم: علل و انگیزه‌های محبت در دیدگاه عرفا

- فصل اول: زیبایی یکی از انگیزه‌های محبت است (جمال پرستی) ۶۵
- فصل دوم: گروهی از عرفا زیبایی را وسیله وصول به حق دانسته‌اند ۷۴
- (احمد غزالی، عین‌القضات، روزبهان بقلی، حافظ و دیگران)
- فصل سوم: شعرها و نقاشی‌ها بویژه مینیاتور با جمال پرستی ارتباط دارد ۹۶
- فصل چهارم: زیبایی ایجاد شوق می‌کند و شوق اسب تک تاز عشق است (شوق) ۱۰۲

بخش چهارم: عشق در اساطیر ملل و اقوام

- فصل اول: عشق در اساطیر بین النهرین ۱۰۹
- فصل دوم: عشق در اساطیر یونان ۱۲۴
- فصل سوم: عشق در اساطیر مصر ۱۲۶
- فصل چهارم: عشق در اساطیر هند ۱۲۷
- فصل پنجم: عشق در اساطیر ایران ۱۲۹

بخش پنجم: عشق در ادیان و کتب مقدسه

- فصل اول: عشق در کتاب مقدس و صحف انبیاء ۱۳۹
- فصل دوم: عشق در اناجیل و رسائل قدیسین ۱۴۷
- فصل سوم: عشق در ادیان هند ۱۵۳
- فصل چهارم: عشق در آئین زرتشت ۱۵۷

بخش ششم: عشق عرفانی، مراحل و مراتب آن

- فصل اول: تعریف لغوی عشق و سیر تاریخی آن ۱۶۳
- فصل دوم: تفسیر و تعبیر عشق از دیدگاه‌های مختلف ۱۶۹
- فصل سوم: عشق ظاهری یا مجازی ۱۸۳
- فصل چهارم: عشق بعد از محبت است ۱۹۳

۲۰۰	فصل پنجم: انگیزه‌ی عشق.....
۲۰۸	فصل ششم: انواع و اقسام و صفات عشق.....
۲۱۳	فصل هفتم: چگونگی ظهور عشق.....
۲۳۱	فصل هشتم: منازل عشق.....
۲۳۹	فصل نهم: علائم و نشانه‌های عاشق.....
۲۶۰	فصل دهم: روح و عشق.....
۲۶۶	فصل یازدهم: جدال عقل و عشق.....
۲۷۴	فصل دوازدهم: جلوه‌ی معشوق.....
۲۸۰	فصل سیزدهم: تجلی.....
۲۸۸	فصل چهاردهم: مشاهده.....
۲۹۵	فصل پانزدهم: اتحاد عاشق و معشوق.....
۳۰۳	منابع و مأخذ.....

پیشگفتار

از ایام آغازین تصوف، موضوع محبت و عشق در میان پیروان این مسلک مطرح بوده و اولین کسی که در این باب به کتابت پرداخت، حارث محاسبی بود که رساله‌ای تحت عنوان «فصل فی المحبة» تصنیف کرده است. در همان هنگام آوازه‌ی محمد بن علی معروف به حکیم ترمذی در شرق بلاد اسلامی پیچید، به خاطر این که او در باب عشق الهی سخنانی گفته بود، مردم بلخ بر او شوریدند و حاکم بلخ از او تعهد گرفت که دیگر در باب «حب» سخن نگوید. بعد از آنها ابو عبدالله بن خفیف شیرازی دو کتاب به نام‌های «کتاب المحبة» و «کتاب الود و الالفة» از خود به یادگار گذاشت. پس از او نخستین اثر کامل در این باب کتاب «عطف الالف المألوف علی اللام المعطوف» است که توسط یکی از شاگردان ابن خفیف به نام ابوالحسن علی بن محمد الدیلمی تصنیف گردیده است. این کتاب اگر چه به زبان تازی نوشته شده، ولی نویسنده‌ی آن یک صوفی ایرانی است.

غیر از صوفیه کسانی دیگر هم که تمایلات عرفانی داشته‌اند و یا بدون آن تمایلات بوده‌اند، اقدام به تحریر کتابهایی درباره‌ی عشق کرده‌اند. در این میان رساله‌ی «در ماهیت عشق» در مجموعه‌ی آثار اخوان الصفا و «رسالة العشق» شیخ الرئيس ابوعلی سینا متوفی ۴۲۸ هـ.ق را می‌توان نام برد.^۱

از قرن چهارم به بعد موضوع دیگری به عنوان مقدمه‌ی عشق ظهور کرد و آن عبارت از «جمال پرستی» بود، با عبارت «المجاز قنطرة الحقیقة» با توجه به محرّمات شریعت، ضمن

۱. ر.ک: مقدمه‌ی سوانح، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۹، به قلم محققانه نصرالله پور جوادی.

احتیاط کامل، مخفیانه و گاهی آشکارا در میان بزرگان صوفیه جسته و گریخته بروز کرد و مسایلی هم در پی داشت.

از این قرن به بعد کتاب‌های متعدد در موضوع عشق و جمال‌پرستی نگاشته شده از آن جمله «سوانح» شیخ احمد غزالی و «لوايح» و «تمهيدات» عين القضاة همدانی و «لمعات» فخرالدین عراقی است. طبق نوشته‌ی آقای دانش پژوه که نشانی هفتاد «رسالة العشق»^۱ را به دست داده‌اند، شاید بیش از اینها، در این موضوع رساله نوشته‌اند.

در این گفتار که نویسنده‌ی این سطور از محبت، عشق و جمال‌پرستی سخن گفته است، به دلایلی چند، از بعضی مراحل عشق، هم چون اقبال و ادبار عشق، غنج معشوق، غیبت عاشق، همت عشق، جفای معشوق سخن به میان نیاوردم و برخی موضوعات را هم مثل غیرت عشق و یا هجران عشق درد و بلای عاشق نیز به اختصار بیان نموده‌ام، به دو سبب یکی آن که بیم آن داشتم که به اطاله‌ی کلام بیانجامد و دیگری نارسائی بعضی عبارات و اصطلاحات عرفانی در هنگام ساده نویسی بود. اگر بیشتر توضیح داده می‌شد و به زبان پارسی عامیانه تفسیر می‌گردید، کلمات عبارات، معنای اصلی عرفانی خود را از دست داده و یا مفهومی غیر از مقصود و منظور اصلی به ذهن متبادر می‌شد.

از همه مهمتر باید اعتراف کنم، اطلاعات ضعیف و اندوخته‌ی قلیل علمی بنده باعث گردید که نتوانم بیش از این موشکافی نمایم. در خاتمه از پژوهندگان و محققان و صاحب نظران پوزش خواسته و طلب مغفرت دارم.

م. توسلی افشار